

Efektyvus informacijos panaudojimas

◆ INFORMACIJOS TVARKYMO PROGRAMOS

Socialinių nuorodų žymėjimo programos (angl. *social bookmarking tools*)

Privalumai:

- ◆ socialinis žymėjimas ir socialinės klasifikacijos išplečia paieškos galimybes;
- ◆ vartotojui reikalingos nuorodos yra prieinamos iš bet kurio kompiuterio, todėl jomis galima naudotis namie, darbe, keliaujant ir pan.;
- ◆ vienoje vietoje galima saugoti, klasifikuoti ir tvarkyti naudingus el. informacijos išteklius;
- ◆ galima rasti ir dalytis naujais informacijos šaltiniais;
- ◆ paprasta bendrauti su kitais tos pačios temos tyrėjais;
- ◆ galima dalyvauti uždarytų ar atvirose diskusijose.

▶ Socialinių nuorodų žymėjimo programos

citeulike

Citeulike <<http://www.citeulike.org/>>

 delicious

Delicious <<http://delicious.com/>>

diigo

Diigo <<http://www.diigo.com/>>

Bibliografinių įrašų tvarkymo programos (angl. *reference management tools*) gali būti:

- ◆ įdiegtos į asmeninį kompiuterį;
- ◆ veikiančios nuotoliniuose interneto serveriuose.

▶ Mokamos programos

- **RefWorks** <<http://www.refworks.com>>
- **EndNote** <<http://www.endnote.com>> arba <<http://www.myendnoteweb.com/>>
- **Reference Manager** <<http://www.refman.com>>

▶ Nemokamos programos

- **Zotero** <<http://www.zotero.org>>
- **Mendeley** <<http://www.mendeley.com/>>

Privalumai:

- ◆ tiesioginis įrašų įkėlimas iš duomenų bazių;
- ◆ galima automatiškai parengti literatūros sąrašą;
- ◆ turi įrankius, įterpiamus į naršykles; rastą šaltinį lengva išsaugoti;
- ◆ galima išsaugoti viso teksto dokumentus;
- ◆ turi įrankius, įdiegiamus į MS Word, – rašant darbą galima įterpti nuorodą į šaltinį, parengti sąrašą.

Bibliografinių įrašų tvarkymo programa

RefWorks

Vartotojo profilio kūrimas

1. Prisijunkite <<http://www.refworks.com>>.
2. Pirmą kartą jungdamiesi susikurkite vartotojo paskyrą – spragtelėkite nuorodą *Sign Up for a New Account* ir užpildykite pateiktą formą.

Pastaba. Jungiantis iš namų reikia įvesti grupės prisijungimo kodą, jį sužinosite savo bibliotekoje.

▶ Įrašų išsaugojimas

Privalumai:

- ♦ tiesioginis bibliografinių įrašų įkėlimas iš duomenų bazių;
- ♦ bibliografinių įrašų kūrimas rankiniu būdu;
- ♦ įrašų įkėlimas iš katalogų ir duomenų bazių;
- ♦ įrašų importavimas iš kitų informacijos tvarkymo programų;
- ♦ interneto šaltinių bibliografinės informacijos išsaugojimas naudojant naršyklės įskiepi *RefGrab-It Bookmarklet* (jį rasite ir galėsite įdiegti iš meniu *Tools* pasirinkę *RefGrab-It*).

▶ Išsaugotų bibliografinių įrašų koregavimas

Naudodamiesi virš įrašo esančiais įrankiais išsaugotus įrašus galite peržiūrėti (*View Reference*), redaguoti, pakeisti ar papildyti nauja informacija (*Edit Reference*), ištrinti (*Delete Reference*), įkelti į pažymėtą sąrašą (*Add to My List*).

▶ Išsaugotų įrašų tvarkymas

Naujai įkelti įrašai patenka į aplanką *Last Imported*. Išsaugotus įrašus galite klasifikuoti ir išsaugoti aplankuose. Norėdami sukurti naują aplanką, pasirinkite mygtuką *New Folder*, įrašykite aplanko pavadinimą ir spustelėkite mygtuką *Create*. Galite kurti aplanką jau esančiame aplanke.

Tvarkyti įrašus ir dalytis jais su kitais programos vartotojais galite pasirinkę skirtuką *Organize & Share Folders*. Spustelėkite aplanką, kurio turiniu norite pasidalyti su kitais, ir nurodykite veiksmus, kuriuos leidžiate atlikti kitiems vartotojams.

▶ Bibliografijos sąrašo rengimas

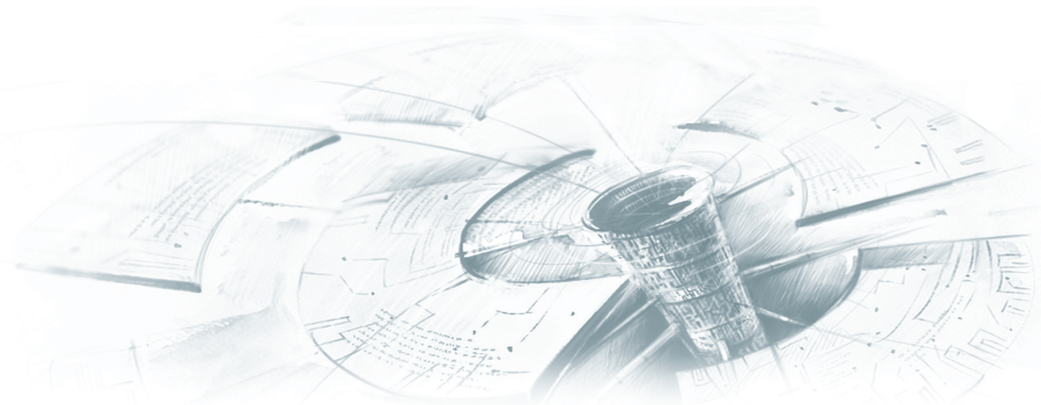
Bibliografijos (literatūros) sąrašui suformuoti pasirinkite aplanką, iš kurio įrašų formuosite bibliografijos sąrašą, tada rinkitės *Create Bibliography*. Pasirinkite bibliografinio aprašo stilių *Select an Output Style*, nurodykite literatūros sąrašo formatą ir spustelėkite *Create Bibliography*. Naujame lange atsivers pagal pasirinktus kriterijus parengtas literatūros sąrašas – jį galite atverti kompiuterio lange arba išsiųsti el. paštu.

▶ Nuorodų į šaltinius įterpimas tekste

Į savo kompiuteryje esančią programą *MS Word* įdiekite įskiepi *Write-N-Cite* (jį rasite meniu komandoje *Tools*). Spustelėkite *Log In*, prisijunkite prie savo vartotojo aplinkos ir įterpkite tekste nuorodas į cituojamus šaltinius. Pasirinkus komandą *Bibliography Options* → *Insert Bibliography*, pasirinktu citavimo stiliumi automatiškai bus parengtas cituotų šaltinių literatūros sąrašas.

▶ Šaltinių citavimas ir literatūros sąrašo rengimas

Programa *RefWorks* siūlo daug citavimo stilių. Funkcija *Output Style Manager* leidžia į parankinių sąrašą (*Favorites*) įtraukti tuos stilius, kuriuos ketinate naudoti rengiamuose rašto darbuose.

◆ ŠALTINIŲ CITAVIMAS

Nuorodų į cituojamus šaltinius pateikimas tekste

- ◆ Pateikiami tikslūs autoriaus žodžiai:
 - tiksli citata pateikiama kabutėse (rekomenduojama ne ilgesnė kaip 40 žodžių citata);
 - jeigu citata yra ilga, ji pateikiama kaip ištrauka naujoje eilutėje atskiru paragrafu, visas paragrafas atitraukiamas nuo dokumento paraštės ir išskiriamas mažesniu ar kitu šriftu;
 - jeigu citatoje praleidžiama dalis autoriaus pateikto teksto, ta vieta pažymima laužtiniais skliaustais [...].
- ◆ Pateikiamos perfrazuotos kitų autorių mintys.
- ◆ Apibendrinimas.

Nuorodų pateikimo tekste variantai

1. Tekste pateikiamas cituojamo dokumento pirmasis elementas ir skelbimo data. Dažniausiai nurodoma cituojamo autoriaus pavardė ir metai (pvz., Jonaitis 1990), o darbo pabaigoje, literatūros sąrašė, įtrauktos bibliografinės nuorodos išdėstomos abėcėle.

Pavyzdžiai

- Nuoroda tekste:
Šiuolaikiniame universitete studentams suteikiama daugiau autonomijos ir atsakomybės už mokymosi rezultatus (Boekaerts 1999).
- Literatūros sąrašė straipsnio ar knygos gale:
BOEKAERTS, M. Self-regulated learning: Where we are today. *International Journal of Educational Research*, 1999, 31, p. 443-551.

2. Tekste pateikiama išnaša, o puslapio apačioje, skyriaus ar darbo pabaigoje pateikiamas šaltinio bibliografinis aprašas.

Pavyzdžiai

- Nuoroda tekste:
Šiuolaikinė mokymosi paradigma¹ atskleidžia mokytojo ir besimokančiojo santykį ugdymo procese.
- Išnaša puslapio apačioje, skyriaus ar darbo pabaigoje:

¹ BOWDEN, J.; MARTON, F. *The University of Learning*. London: Kogan Page, 1998. ISBN 0-7494-2292-0.

3. Tekste pateikiama skaitmeninė nuoroda į numeruotą naudotų informacijos šaltinių sąrašą, esantį darbo gale. Skaitmeninės nuorodos pateikiamos laužtiniuose skliaustuose.

Pavyzdžiai

- Nuoroda tekste:
Šiuolaikiniame universitete studentams suteikiama daugiau autonomijos ir atsakomybės už mokymosi rezultatus [1].
- Bibliografinių nuorodų sąrašė straipsnio ar knygos gale pateikiamas šaltinių citavimo eile:
[1] BOEKAERTS, M. Self-regulated learning: Where we are today. *International Journal of Educational Research*, 1999, 31, p. 443-551.

Antrinių šaltinių citavimas

- Nuoroda tekste: Cituojamos nuorodos tik į tuos pirminius šaltinius, kurių originalų negalima gauti.
- Nuoroda tekste: Literatūros sąrašė pateikiamas antrinio šaltinio bibliografinis aprašas.

Pavyzdžiai:

(Smith, 2005, cit. iš Rutkauskas, Ginevičius, 2011) arba Smith (2005) (cit. iš Rutkauskas, Ginevičius, 2011).

Rengiant cituojamų informacijos šaltinių nuorodas rekomenduojama vadovautis LST ISO 690:2010 standartu.

Citavimo stiliai

Harvardo stilius

- tekste (O'Brien, 2005);
- literatūros sąrašė: O'Brien, J. 1994. *Management*. Sydney: Prentice Hall.

MLA (Modern Language Association) stilius

- tekste naudojama numeruota nuoroda [1], o išnaša pateikiama puslapio apačioje arba teksto pabaigoje;
- literatūros sąrašė: I. Hotkinson, Tom. *How to be Idle*. New York: harper, 2005. Print.

Vankuverio stilius

- tekste nuorodos gali būti rašomos laužtiniuose [1] ar lenktiniuose (1) skliaustuose, superskriptu¹ arba superskriptu ir laužtiniuose skliaustuose [1];
- literatūros sąrašė: Rang HP, Dale MM, Ritter JM, Moore PK. *Pharmacology*. 5th ed. Edinburgh: Churchill Livingstone; 2003.

APA (American Psychological Association) stilius

- tekste: (Crackton, 1987);
- literatūros sąrašė: Crackton, P. (1987). The Loonie: God's long-awaited gift to colourful pocket change? *Canadian Change*, 64(7), 34–37.

CMS (Chicago Manual of Style) stilius

Tai lankstus stilius, leidžiantis vartoti kelis citavimo būdus ir tekste, ir išnašose. Viename darbe galima vartoti išnašas ir puslapio apačioje, ir teksto pabaigoje – nelygu, kokia yra naudotos literatūros sąrašo apimtis.

IEEE stilius vartojamas elektronikos ir inžinerijos srityje

- tekste: „Scholtz [1] argumentavo ...“;
- literatūros sąrašė: [1] W.-K. Scholtz, *Linear Networks and Systems*. Belmont, CA: Wadsworth, 1993, pp. 123-135.

Plagiatas – tai svetimo kūrinio ar jo dalies autorystės pasisavinimas, kai naudojamas svetimas tekstas, meno, muzikos kūrinys ar kompiuterių programa be tikslios nuorodos į šaltinį arba su nuoroda, bet apimtis ir pobūdis kelia abejonių dėl kūrinio savarankiškumo. Plagiatu gali būti laikomas ir svetimos idėjos, nuomonės, teorijos perteikimas ar perfravimas kaip savos, taip pat neteisingai cituojamas tekstas.

◆ AUTORIŲ TEISĖS

Autorių teisės

- ◆ Joms taikomos Berno konvencijos nuostatos.
- ◆ Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas galioja nuo 1999 m.
- ◆ Autorių teisių objektai – originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai, kurie yra kokio nors objektyvia forma išreikštas kūrybinės veiklos rezultatas.

Autorių teisės netaikomos:

- ◆ idėjoms, procesams, koncepcijoms, veiklos metodams, atradimams, duomenims;
- ◆ teisės aktams, oficialiems dokumentams;
- ◆ valstybės simboliams ir ženklams;
- ◆ oficialiai įregistruotiems teisės aktų projektams;
- ◆ informaciniams pranešimams;
- ◆ folkloro kūriniams.

Užtikrinamos dviejų rūšių autorių teisės – turtinės ir neturtinės.

▶ Neturtinės autorių teisės:

- teisė reikalauti pripažinti kūrinio autorystę aiškiai nurodant autoriaus vardą ant visų išleidžiamo kūrinio egzempliorių, taip pat kitu įmanomu būdu viešai atliekant kūrinį (autorystės teisė);
- teisė reikalauti, kad bet koku būdu naudojant kūrinį būtų nurodomas arba nebūtų nurodomas autoriaus vardas, arba būtų nurodomas autoriaus pseudonimas (teisė į autoriaus vardą);
- teisė prieštarauti dėl kūrinio ar jo pavadinimo bet kokio iškreipimo ar kitokio pakeitimo, taip pat dėl bet kokio kito kėsinosi į kūrinį, galinčio pažeisti autoriaus garbę ar reputaciją (teisė į kūrinio neliečiamybę).

Svarbu

- ◆ Asmeninės neturtinės teisės priklauso tik autoriui ir negali būti perduotos kitiems asmenims. Jos yra saugomos neterminuotai, t. y. visą laiką.

▶ Turtinės autorių teisės:

- atgaminti kūrinį bet kokia forma ar būdu;
- išleisti kūrinį;
- versti kūrinį;
- adaptuoti, aranžuoti, inscenizuoti ar kitaip perdirbti kūrinį;
- platinti kūrinio originalą ar jo kopijas parduodant, nuomojant, teikiant panaudai ar kitaip perduodant nuosavybėn arba valdyti, taip pat importuojant, eksportuojant;
- viešai rodyti kūrinio originalą ar kopijas;
- viešai atlikti kūrinį bet kokiais būdais ir priemonėmis;
- transliuoti, retransliuoti ir kitaip viešai skelbti kūrinį, įskaitant jo padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais (internete).

Svarbu

- ◆ Turtinės autorių teisės galioja 70 metų po autoriaus mirties.

◆ KŪRYBINIŲ BENDRIJŲ LICENCIJOS

<<http://creativecommons.org/>>

◆ Kūrybinių bendrijų (toliau – CC) licencijos yra supaprastintas keitimasis autorine kūryba elektroninėje erdvėje, kai autoriai, naudodami CC licencines sutartis, patys nustato savo kūrinių naudojimo sąlygas.

◆ CC licencijos – alternatyva tradicinei autorių teisių reglamentavimo tvarkai elektroninėje erdvėje.

◆ CC licencijos yra neatšaukiamos. Jeigu autorius suteikia savo kūriniui vienokią ar kitokią CC licenciją, o vėliau nusprendžia ją pakeisti, jis gali tą padaryti, bet niekada nesužinos, kas ir kada jau yra pasinaudojęs anksčiau suteiktos licencijos teisėmis.

◆ CC yra nustačiusi 6 autorių teisių licencijas ir CC0 licenciją.

Kūriniai, pažymėti CC0 licencija, yra perduodami į viešojo naudojimo sritį, t. y. jų panauda neribojama.

Priskyrimas CC BY (angl. attribution)

Licencija leidžia platinti, atnaujinti, tobulinti, kurti išvestinius kūrinius net komerciniais tikslais tol, kol nuopelnai priskiriami originalo autoriui.

Priskyrimas + Analogiškas platinimas CC BY-SA (angl. share alike)

Licencija leidžia atnaujinti, tobulinti, kurti išvestinius kūrinius net komerciniais tikslais tol, kol nuopelnai priskiriami originalo autoriui. Išvestinis kūrinys turi būti pažymimas analogiška licencija, kurią numato originalas.

Priskyrimas + Jokių išvestinių kūrinių CC BY-ND (angl. attribution no derivatives)

Licencija leidžia kūrinius naudoti komerciniais ir nekomerciniais tikslais tol, kol neatliekama jokių pakeitimų ir nuopelnai priskiriami originalo autoriui. Licencija draudžia kurti išvestinius kūrinius.

Priskyrimas + Nekomercinis platinimas CC BY-NC (angl. attribution non-commercial)

Licencija leidžia atnaujinti, tobulinti, kurti išvestinius kūrinius originalo pagrindu nekomerciniais tikslais.

Priskyrimas + Nekomercinis platinimas + Analogiškas platinimas CC BY-NC-SA (angl. attribution non-commercial share alike)

Licencija leidžia atnaujinti, tobulinti, parsisiųsti, kurti išvestinius kūrinius ar vertimus originalo pagrindu nekomerciniais tikslais tol, kol nuopelnai priskiriami originalo autoriui ir išvestiniai kūriniai žymimi analogiška licencija, kurią numato originalas.

Priskyrimas + Nekomercinis platinimas + Jokių išvestinių kūrinių CC BY-NC-ND (angl. attribution non-commercial no derivatives)

Leidžia tik parsisiųsti ir pasidalyti kūriniams tol, kol minimas originalo autorius. Kurti išvestinius kūrinius ar naudoti originalus komerciniais tikslais draudžiama.